

Det svenska inbördeskrigets efterbörd sedd med polska ögon

av Lars Ericson Wolke

TITEL:

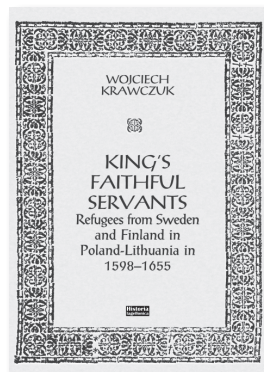
King's faithful servants. Refugees from Sweden and Finland in Poland-Lithuania in 1598–1655

FÖRFATTARE:

Wojciech Krawczuk

FÖRLAG:

Historia Iagellonica Publishing House, Kraków 2022

DET KORTA MEN intensiva svenska inbördeskriget åren 1598–99 mellan anhängare till kung Sigismund och hertig Karl (Karl IX) avsatte långa spår i de svensk-polska relationer, eftersom den förlorande parten, Sigismund också var kung av Polen-Litauen. Det var egentligen först i och med Oliwafreden 1660 som man lyckades sätta punkt för de återkommande krigiska motsättningarna med rötter i inbördeskriget. Men medan de öppna svensk-polska striderna, som alltifrån sekelskiftet 1600 länge utspelade sig i Baltikum är omskrivna, är själva inbördeskriget mera förbisett i modern forskning. Undantaget kan sägas vara det avgörande slaget vid Stångebro 1598, som avgjorde kriget till hertig Karls fördel. Därför är det av stort värde att en polsk historiker, tillika svenskkunnig, nu har ägnat en bok åt ämnet, eller rättare sagt en aspekt på ämnet.

Wojciech Krawczuk, professor vid Jagellonska universitetet i Kraków, studerar i sin senaste bok de svenska flyktingar som efter nederlaget 1598 sökte sig till exilen i Polen och Litauen. De politiska flyktingarna är för-

visso inte okända av svenska forskare, men här möter en grundlig studie av dem baserad på, förutom serier i det svenska Riksarkivet, ett för svenskar i stort sett okänt källmaterial i en rad polska arkiv. Resultatet har blivit en bok fylld av personöden, men också med principiella resonemang.

I Krawczuks bok diskuteras flykten från Sverige, där flera Sigismundtrogna anhängare avrättades. I Polen samlades ett svenskt hov i exil i Kraków; det var först 1609 som Sigismund flyttade huvudstadsfunktionen till Warszawa, men även Danzig (Gdansk) var viktigt för svenskarna i exil som länk till hemlandet. Här spanns planer på ett återvändande, men för det krävdes en polsk militär seger i striderna i Estland och Livland, liksom en marin kontroll över Östersjön. Det förra var svårt nog, det senare hart när omöjligt. Krawczuk spårar och analyserar olika planer, liksom exilsvenskarnas propaganda och underrättelseinsatser riktade mot de svenska trupperna.

En särskild roll spelade den katolska kyrkan; många av de svenska flyktingarna bekände sig till katolicismen. I synnerhet

Birgittinerklostret i Danzig och jesuitkollegiet i Braunsberg (Braniewo) hade intensiva svenska kontakter. Från Sigismund kom en del ekonomiskt understöd, främst i form av hamninkomster från Elbing (Elbląg) och Danzig.

Men aktiviteterna till trots visade sig alla förhoppningar om ett segerrikt återvändande till Sverige fåfänga. De flesta flyktingar återsåg aldrig hemlandet utan dog i Polen. Krawczuk beräknar att det fanns runt 400 svenskar i exil, både ur högadeln och meniga soldater och ryttare. Flera samtida namnlister är tryckta i boken. De flesta bosatte sig i Danzig och Kungliga Preussen (Ostpreussen), men också i Kolberg (Kolobrzeg), Stolpe (Slupsk) och Lauenburg (Lebork) i Pommern, men enstaka slog sig också ned i Kurland.

Relativt få hamnade i Kraków och Warszawa. De sista Birgittinernunnorna fördrevs från Vadstena 1595 och sökte sig då till systerklostret i Danzig. Den röda tråden är att svenskarna i exil bosatte sig så nära hemlandet som det gick.

Tack vare Krawczuks bok har en viktig aspekt på det svenska inbördeskriget 1598–99 och dess fortsatta konsekvenser de följande decennierna fått en ny belysning. Här möter vi en rad människoöden i form av de spillror som bokstavligt talat sköljdes upp på den polska kusten och deras förhoppningar och försök att återvända hem.

Recensenten är professor emeritus i historia vid Försvarshögskolans militärhistoriska avdelning.